

Monşerce Düşününce... - Mehmet Öğütçü

Nasıl ki savaş askerlere bırakılmayacak kadar önemlidir aynı şekilde diplomasi de diplomatlara bırakılmayacak kadar karmaşıklıyor, genişliyor, yeni işlevler kazanıyor. Geleneksel diplomasi ve diplomat tanımlarını yeniden yapmak, sahneyi yeni aktörlerle paylaşmak zorundayız.

Günümüzde sıklıkla sert konuşmalar, karşılıklı tehditler ve yaptırımlar ile gündeme gelen uluslararası ilişkilerde eskiden beri en kibar temaslar devletlerin diplomatları arasında cereyan etmekteydi. O kadar ki, iki ülke savaş halinde olsa bile, diplomatlar kapalı kapılar ardında birbiriyle görüşmeye devam ederler, hatta sıklıkla konuşmaya *mon cher* (Türkçeye aktarılmış haliyle 'monşer') diye başlayıp öyle devam ederlerdi.

Elçi'ye zeval olmazdı.

Günümüzde dünyayı tamamen hakimiyeti altına alan piyasa ekonomisinin acımasızlığı, değişen dünya düzeninde ülkelerin nispeten daha saldırgan tavırları, istihbarat servislerinin ve siber saldırıların 'diplomatik oyun'u değiştirmeleri bu klasik diplomatik ilişkiler düzenini bozdu, aşındırdı.

Devlet adamlarının, diplomatların artık birbirlerine karşı zaman zaman argoya kadar varan sertlikte davranmakta mahzur görmemeleri, uluslararası ilişkilerde nezakete, uzlaşya dayalı 'monşer diplomasisi' ile ilişkileri yürütme, menfaatleri savunma, ilerletme sürecinin artık sonuna gelinmekte olduğuna işaret ediyor.

Türkiye'de geniş kesimlerce anlamı yanlış bilinen 'monşer' ifadesi, artık galat-ı meşhur olmuş bir şekilde, Türk Dil Kurumu sözlüğünce dahi "davranışlarında Batı özentisi içinde bulunanlar" şeklinde tanımlanıyor.

Türkiye'de geniş kesimlerce anlamı yanlış bilinen 'monşer' ifadesi, artık galat-ı meşhur olmuş bir şekilde, Türk Dil Kurumu sözlüğünce dahi "davranışlarında Batı özentisi içinde bulunanlar" şeklinde tanımlanıyor.

Oysa Fransızca, İngilizce'deki *my dear* hitabının karşılığına denk gelen bir hitap kelimesi olarak 'sevgili' anlamına gelen bu ifade, eskiden Türkiye'de diplomatlar arasında bile sıklıkla birbirlerine karşı 'çıtkırıldım' anlamında kullanılırdı. Gündelik dilde ise monşer, konuşma ve tavırlarında 'kibarlık budalası' tipleri adlandırmak için sarf ediliyor.

Her ne anlamda kullanılırsa kullanılsın, şurası gerçek ki, Türkiye'de son yıllarda

'klasik' diplomasi uygulamalarında ısrar eden 'eski usul' diplomatları olumsuzlaştırmak amacıyla kullanımı pek revaçta.

Elbette ki geçmişe nostaljik bir tutkuyla bağlı değilim, eskinin diplomasisinin kusursuz olduğunu da söylemiyorum ama 'eski Türkiye' dış politikasını eleştirmek için sürekli monşerlere çatılması, doğrusunu isterseniz, Uygurların deyişiyle 'köhne' bir diplomat olarak benim kanıma dokunuyor.

Bizim neslin Mülkiye'de sonradan Uluslararası İlişkiler Bölümü adını alacak Siyasi Şube'de okumamızın amacı 'monşer' ordusuna idealist bir nefer olarak katılmaktı. Şimdi geriye dönüp baktığımda, ne yazık ki o zamanki eğitimin kapsamının dört dörtlük, uluslararası çapta diplomat yetiştirmek için yeterli olmadığını görüyorum.

Örneğin, Kara Afrika okuyoruz Türkkaya Ataöv'ün dersinde. Latin Amerika, ABD anayasa modeli, Avrupa, Siyasi Tarih hepsi var. Velakin, komşumuz Sovyetler Birliği'ni büyük ölçüde eş geçiyoruz; çünkü Soğuk Savaş dönemindeyiz ve Sovyetler Birliği'ni öğrenirken Marksist-Leninist ideolojiye atıfta bulunma, kazaen komünizmi de öğrenme riski (!) var.

Daha Abhazya, Güney Osetya, Fergana Vadisi, Yakutya nerede bilmiyoruz. Musul, Tebriz, Kaşgar, Saraybosna çok uzağımızda. Bizim için önemli olanları değil, ders kitaplarının, hocalarımızın, sistemin yüklediklerini öğrenmek zorundayız. Bugünkü gibi erişimi kolay muazzam bilgi kaynakları da yok henüz. O zamanlar daha 'Google hazretleri' olmadığı için sanal alemde kendi kendimizin hocası olmak da kolay değil.

Yine de, 1983'de bu sistemden mezun olmayı başarıp, genç yaşta hem dünyayı 'Hariciyeci' kimliğimle arşınlamaya başladım, hem de devletin, özel sektörün, uluslararası kuruluşların zirvesindeki liderler ve yöneticilerle tanışma, iş yapma

imkanı buldum, iş başında piştim.

Vücutuma, ruhuma seyahat virüsü girmesinin, orada tedavi edilmeksizin bugüne kadar ayakta kalmasının en önemli müsebbibi Dışişleri'dir. Uluslararası arenada klasik diplomasiyi, çok taraflı diplomasiyi, iş diplomasisini, enerji diplomasisini ve de kamu diplomasisini Dışişleri sayesinde kavradım, şimdi bambaşka küresel alanlarda etkin şekilde icra ediyorum.

Diplomat, dışarıdan bakılınca rahat bir bohem hayat yaşayan, dünyanın dört bir tarafında mekik diplomasisi yürüten, elinde şampanya bardağı kokteyllerde şık giysileriyle boy gösteren, hafta sonları yabancı meslektaşları ile tenis oynayan, malumatfuruş, çok dil bilen kişi izlenimi veriyor.

Oysa ne o kadar kolay ve keyifli bir meslek, ne de tüm diplomatlar aynı torna makinesinden geçmiş tek tip insanlar. Hayatını tırnaklarıyla kazıyarak yükselmiş, devlet okullarında okumuş, ailesinden kimse Edirne'nin ötesini bile görmemiş gençlerdik çoğumuz.

Maalesef Türkiye'de farklı dönemlerde siyasiler, diplomatlarımızı, sanki başka bir ülkenin toplumdan kopmuş, zevk-u sefa içinde yaşayan, ülke menfaatlerini savunmaktan bihaber, burunları havada yaratıklar olarak takdim etme eğiliminde oldular. Ve böyle kabul gördü, kıskançlık, hınç karışımı bir duygu ile bakıldı onlara.

Keşke 'kol kırılır yen içinde kalır' anlayışına bu kadar sadık kalmadan nasıl zorlu koşullarda çalıştığımızı, çocuklarımızın sürekli yer değiştirmekten dengelerinin bozulduğunu, sadece Türkiye Cumhuriyeti'ni gururla temsil ettikleri için 1973'den bu yana terörizme 42 şehit verdiğimizizi, politikacıların teşrifatçısı gibi

görüldüğümüzü, yurt dışındaki milyonlarca vatandaşımızın hak ve menfaatlerini koruduğumuzu, gün ışığı görmeyen nice krizleri çözüme kavuşturduğumuzu daha iyi anlatabilseydik.

Hemen her konuda uzmanlaşmak zorunda kaldığımızı da...

Bir gün Gümrük Birliği müzakerelerine girerken, başka bir gün tütünlerimizde Çökerten hastalığı olmadığını Çinlilere anlatmak, Amerikan donanmasının Karadeniz'e çıkmaması için önlemler geliştirmek, Rusya ile vizesiz seyahati müzakere etmek, Somali'de askeri üs için zemin hazırlamak gibi onlarca konuda sanki derin uzmanmış gibi hareket etme becerisi gerektiriyor bu ülkede diplomat olmak.

Ailelerimize bile anlatamayız çoğu zaman neler yaptığımızı, hangi risklerle karşılaştığımızı. Mahremiyet biraz da işin gereği.

Aksine ne söylenirse söylensin, içinde yaşadığımız karmaşık, risklerle yüklü dünyada geleceğimizi temelden etkileyecek gelişmeler karşısında dış politika, uluslararası ekonomik ilişkiler, enerji, su, gıda, teknoloji, savunma ve güvenlik alanlarında Dışişleri Bakanlığı'nın ülkemizin stratejik beyni ve icra kurumu olması bir zorunluluk.

Sadece değişik yerlerde çıkan yangınları söndürmeye çalışan değil, onları zamanında öngören, yeni denklemler oluşturabilen, müttefik ve ortaklarımızı belli bir çizgiye sürükleyebilen modern çağın gereklerine uygun yaratıcı ve dinamik bir diplomasi kurumu olması gerekiyor.

Daha önemlisi, milli menfaatlerimizin ne olduğunun, nasıl savunulacağını

yeniden tanımlanmasında da başat bir rol oynaması elzem.

Böylesine merkezi bir rol üstlenmesi bir yana, Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçiş ile birlikte Dışışleri'nin etkisi, kaldıraç gücü son yıllarda daha da azaldı, bir çok yetkisi tırpanlandı, diplomatik yetenekleri kifayetsiz kurum ve kişilere aktarıldı. Hem kurumsal yapıda, hem de diplomat kadrolarında kalite düşmeye başladı.

Yıllardır reform sözcüğü kozmetik değişiklikleri tanımlamak için yanlış kullanıldığı için ne zaman yeni Dışışleri reformundan söz edilse, ne yazık ki sonuçta sadece merkeze dönecek -ama verilecek görev bulunamayan- kıdemli büyükelçiler için mevcut teşkilat şemasını değiştirmek ya da ufak tefek birkaç değişiklik dışında fazla bir şey çıkmıyor.

Uluslararası ilişkilerin Soğuk Savaş sonrasında ve özellikle de 11 Eylül saldırılarının ardından yeniden şekillendiği, BRİCs olarak da adlandırılan Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya'nın 21'inci yüzyılın yeni ağır topları olarak yükseldiği, ekonomi diplomasisinin, enerji güvenliğinin ve yeni güvenlik mimarisinin 'olmazsa olmaz' hale geldiği günümüzde, Dışışleri Bakanlıkları sadece bizde değil hemen her ülkede en acil ve kapsamlı reform ihtiyacı içinde.

Bu reform hem teşkilat yapıları, hem zihinlerin yeniden ayarı, hem önceliklerin gözden geçirilmesi, hem mesleki eğitim, hem teknoloji, hem kamu diplomasisi, hem de kaynaklarının güçlendirilmesi bakımlarından zorunlu.

Nitekim belli başlı güçlerin çoğu değişen başarı derecelerinde Dışışleri reform süreçlerine başladılar, bazıları tamamladılar. Nereye giderseniz gidin henüz berrak şekilde

tanımlanmamış yeni diplomasi anlayışı artık geçer akçe. Ve ona uygun dinamik, yaratıcı, becerikli diplomat profili.

ABD eski Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, ABD Dışişleri'nin 'dönüşümcü diplomasi' diye adlandırdığı bir sürece girmesi için neler yapacağını 2006'da Georgetown Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada ana hatlarıyla ortaya koymuştu. Özellikle de güvenliğe en büyük tehdidin devletler arasındaki çatışmalardan değil, devletler içinden geldiğine ve 'günümüzde rejimlerin temel karakterinin uluslararası güç dağılımından daha önemli' olduğuna vurgu yaparak.

Bu nedenle, sadece başkentlerde yapılan kapalı devre diplomasi yerine, ABD'nin resmi diplomatik mevcudiyetinin olmadığı, dünyadaki nüfusu bir milyonun üzerindeki 200 kentte insanlara 'bir diplomat' ve 'sanal diplomatik post' yöntemiyle ulaşmayı hedefliyordu.

Rice ayrıca ülkelerin dünyadaki değişen önemlerine göre ülkesinin diplomat sayısı ve dağılımını değiştirme arzusundaydı. Nitekim ABD çalıştırdığı 6.400 diplomatından üçte birini önümüzdeki birkaç yıl içinde Avrupa ve Washington'daki nispeten 'rahat' mekanlardan, Ortadoğu, Asya ve Afrika'ya kaydırmayı öngörüyordu. Sadece bir yıl içinde 100 makamın Çin, Hindistan, Nijerya ve Lübnan'a nakledilmesi kararını aldılar.

Aynı konuşmasında 83 milyonluk Almanya ile 1,3 milyarlık Hindistan'ın aynı sayıda diplomat çalıştırmasını izah etmenin güç olduğunun altını çizen Rice, kendi bakanlığı için tehlikeli bölgelerde görev yapmayan, en az iki dil konuşmayan diplomatların mesleki ilerlemesinin zor olacağı uyarısında bulunmayı da ihmal etmemişti.

Bir de Amerikan diplomatlarının ev sahibi ülkelerde sadece resmi yetkililer nezdinde girişim yapma, masa başında gelişmeleri izleyip merkeze bildirme gibi geleneksel görevlere daha az zaman ayırarak başkentlerin dışına çıkmaları, sivil toplum ve özel sektör kuruluşları ile daha yakın bağlantı kurmaları, giderek yayılan Amerikan karşıtlığı dalgasını geriye çevirmek için ABD politikalarının kamu diplomasisi yoluyla daha etkili şekilde anlatılması çağrısında bulunmuştu.

Bu 'dönüşümcü diplomasi' girişiminin doğruluğu ya da yanlışlığı bir yana, böylesi kapsamlı bir çabanın büyükelçilik ya da konsoloslukların kapatıldığı, başkentler arası doğrudan diplomasi yüzünden büyükelçiliklerin etkinliğinin aşıldığı, maaş ve yan gelirlerin azaldığı bir dönemde gelmesi, küresel diplomasi için bir 'yaşam öpücüğü' olarak görüldü.

Bugün dünyada 195 ülke var; Vatikan ve Filistin Devleti dışındakiler Birleşmiş Milletlere üye. Uluslararası tanınmayan devletler ile ayrılıkçı bölgeler de eksik değil diplomasi coğrafyasında. Dahası, çok taraflı ya da bölgesel kuruluşlarda binlerce diplomat görev yapıyor. Çokuluslu şirketlerde geçici görevlendirilmiş diplomatlarla da karşılaştım.

Tanınmaz hale gelen, asimetric risklerin ve çatışmaların çoğaldığı, ticaret, kur, teknoloji, yapay zekâ, enerji ve su savaşlarının kızıştığı, uzay ve okyanus rekabetinin yoğunlaştığı bir dünyada diplomatlara daha çok ihtiyaç olacağı aşikâr.

Çoğu zaman ulusal menfaatlerin hizmetinde ve gizlilik perdesi arkasında fedakârca ve özveriyle çalışmalarına rağmen yeterince anlaşılamayan, önyargılı klişelere hapsedilen, fazla haksızlık yapılan ve siyasi patronları tarafından yeterince savunulmayan, takdir edilmeyen insanların başında geliyor diplomatlar.

Hızlı iletişim ve ulaşım imkanları bir zamanlar sadece diplomatların inhisarında olan birçok işlevi onların elinde alınca, eski cazip maddi olanaklar buharlaşınca ve Hariciye dışında birçok bakımdan tatminkâr yeni meslekler ortaya çıkınca, bu meslek kaçınılmaz olarak aşınma sürecine girdi. Bugün yeni yetenek çekmekte, elde tutmakta ciddi güçlük çekiliyor.

Eğer iki kişi internet üzerinden istedikleri saatte, istedikleri kadar, üstelik neredeyse sıfır maliyetle görüntülü görüşebiliyorlarsa iletişim kanallarının hâkimi konumunda olan diplomasiyi sorgulama zamanı çoktan gelmiş demektir.

Şöyle bir silkinip kendisini yeniden tanımlamaz, günümüzün ve geleceğin beklentilerine uygun yeni misyonlar üstlenmezse, diplomasinin gerileme devri ne yazık ki süratlenerek devam edecek gibi gözüküyor. Sadece Türkiye’de değil bu güç, etki, prestij ve kan kaybetme süreci; başka ülkelerde de bariz şekilde kendisini gösteriyor.

Bir İngiliz diplomat dostum bana şöyle diyordu: “Neredeyse dışarıdan hiçbir denetim yok üzerimizde; buna rağmen özeleştiriyi yapmaktan hep kaçınıyoruz. Bakanlık’ta eğitim programına adım attığım günden New York’taki İngiltere Misyonundaki son görevimden ayrıldığım zamana kadar ‘dünyaya biz ne öneriyorsak her zaman iyidir’ yaklaşımının havasını soludum, çevremize yaydım. Mesajlarımız aynıydı; Herkesin ulaşmak için can attığı dünyadaki en eski parlamenter demokrasi, başarılı serbest piyasa ekonomisi, değerler, hukuk, eski bir kültür”.

Şimdi üzerinde güneşin battığı, dalgalara hükmedemeyen, Avrupa Birliği’nden çıkıp kendisine yeni bir yön arayışında olan İngiltere’nin mesajları farklılık arz ediyor.

1648 ya da 1945’de uygun sayılabilecek geleneksel diplomasi işlevlerinin çoğu,

imtiyaz ve bağışıklıkları bugün geçerli değil.

1648 ya da 1945'de uygun sayılabilecek geleneksel diplomasi işlevlerinin çoğu, imtiyaz ve bağışıklıkları bugün geçerli değil.

Oyuncu sayısı katlanarak artıyor.

Diplomatların, bilgisi, yabancı dilleri, protokol, müzakere becerileri, sorun çözücü yetenekleri tartışmasız, ama artık hükümetlerin elindeki çok sayıdaki oyunculardan sadece birisi. Bu gerçek diplomatlara ürkütücü geliyor biraz, hala tam kabullenemiyorlar.

İklim değişikliği, ebola, kuş gribi, terörizm, siber saldırılar, silahlanma, ticaret müzakereleri, enerji çeşitlendirmesi, sivil toplum vicdanı gibi konular hem nedenleri hem sonuçları hem de ulus-ötesi eylem gerektiren nitelikleriyle diplomatların avucundan kayıyor. Kontrolü başka bürokratik organlara, özel sektör oyuncularına ve uluslar-üstü/çok-taraflı kuruluşlara kaptırıyorlar.

Daha radikal bir görüş açısı ile diplomasinin geleceğine bakanlar, niye artık dünyada hariciyecilere ayrılan yerin daraldığını şu gerekçelerle izah ediyorlar:

- Diplomatların mevcudiyeti, diplomasi ve uluslararası ilişkilerin aslında

birbiri ile ayrılmaz şekilde kenetlenmiş diğer politika alanlarından ayrı olduğunu teyit ediyor.

- Dñnyamızı kavrayan ticaretten küresel ısınmaya ve terörizme kadar uzanan konuların karmaşıklığı karşısında diplomatlar 'genelci' kalıyorlar; yeterince odaklı beceriye sahip değiller.

- Bütün bir ülkenin gereksinimlerinin tek bir diplomat, büyükelçilik ya da büyükelçide vücut bulabileceğini düşünmek pek akıl karı gözüküyor.

- Diplomatlar, kendi gizemli statülerini korumak için 'gizli diplomasi' sürdürmeyi varlık nedeni görüyorlar. Çoğu zaman yerli yersiz bilgiye 'kısıtlı dağıtım', 'mahrem' ya da 'çok gizli' gibi damgalar vuruyorlar. Bilgi, istihbarat ve değerlendirmeler tüm ihtiyacı olanlarla paylaşılmak yerine, ya sadece birkaç kişinin beyninde ve dosyasında ya da tozlu raflarda kalıyor.

- Her şeyi devlet odaklı gören realist düşünce tarzı, bunu savunan ve uygulayanların kendi ahlaki değerlerini, kimi zaman devletin doğası gereği 'ahlak-ötesi' olması gereken değerlerinin yerine koymaları sonucunu doğuruyor. İnsanların acılarını azaltma, yaralarını sarma, uyuşmazlıkları uzatmadan çözüme kavuşturma gibi konularda realist bakış açısı sıklıkla idealist ve daha insanı yaklaşımın yeri alıyor. Bunlar da genellikle çok iyi tanımlanmamış milli menfaatlerin ardına saklanılarak yapılıyor.

Diplomatların merkeze ilettikleri telgrafların, kriptoların büyük kısmı şu ya da bu dünya sorununun, dış politika meydan okumasının nasıl çözümleneceğine dair basit ama 'büyük' beyanlarla dolu. Kendilerini piramidin tepesinde görmeleri diğer yükselen aktörlerin önünü kesiyor, onları oyun dışına çıkmaya zorluyor. Oysa, 'büyük resim' içinde yer alan diğer aktörlere

ihtiyaçları her geçen gün daha da artıyor. Ancak onlarla işbirliği yapar, yeni sinerjiler doğururlarsa ayakta kalacaklarının bilincinde olmalılar.

Öyle bir dünyada yaşar hale geldik ki artık her birey, her kuruluş, her şirket kendi başına birer diplomat oldu. Yine de diplomasiye eskisinden çok daha fazla ihtiyaç var. Zira, diplomatların klasik 'iki ülke arasındaki ilişkileri yürütmek' görev tanımı bugün 'iki ülke ilişkilerinin geleceğini önceden görmek, stratejik yönetimini sağlamak, çok sayıdaki aktörü devreye sokmak' olarak değişti. Bunu da hala en iyi bu iş için eğitilecek diplomatların yapabileceğini söylemek mümkün.

Tabii ki diplomasi artık tamamen kamunun 'inhisarında' değil. Sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, gazeteciler, bilim adamları, istihbaratçılar, askerler ve iş insanları diplomasinin ana aktörleri arasındaki yerlerini aldılar.

1999 depreminden sonra Yunanistan ile başlatılan 'deprem diplomasisi' süreci büyük ölçüde Dışişleri Bakanlığı'nın kontrolü dışında gelişmişti.

ABD'deki Yahudi lobisi ile ilişkileri rahmetli Jak Kamhi yürütüyordu.

Yine Şarık Tara, Rahmi Koç, Aldo Kaslowski, Cavit Çağlar, Ahmet Çalık gibi iş insanlarının kurduğu ve yıllar içinde sıcak tuttuğu sınır aşan ilişkiler Avrupa Birliği, ABD, Rusya, Orta Asya ve Ortadoğu ile ilişkilere güçlü bir şekilde damgasını vurdu.

Son dönemde Millî İstihbarat Teşkilâtı ve TİKA özellikle 'al gülüm ver gülüm' ağırlıklı konularda diplomasiden epey rol çaldı.

Başka bir açıdan bakılırsa bütün bunlar aslında günümüz diplomatının işini

kolaylaştırıyor diye de düşünülebilir.

Bu anlamda Savunma, Ekonomi ve Hazine, Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Tarım, Çevre ve Şehircilik, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları, TÜBİTAK, TÜSİAD, MÜSİAD, TOBB, AFAD gibi sayısız kuruluş da diplomat ordusuna eşit düzeyde üyeler olarak katılıyor, beraberinde çekişmeleri, eşgüdüm zorluklarını da getirerek.

Yeni diplomasi üzerine ne söylenirse söylensin devletlerin dış politikaları stratejik düzeyde hala büyük ölçüde ülkenin jeopolitik konumunun dikte ettiği çerçevede, milli menfaatler doğrultusunda belirleniyor. Bu, binlerce yıldır böyle oldu, öyle görünüyor ki ulus-devlet yaşadığı sürece de böyle kalmaya devam edecek.

Onun için çağımızda diplomatlar, artık basitçe diğer devletlerle geleneksel ilişkileri yürüten kişiler olmaktan tedricen çıkıp, gelecek eğilimleri öngören, bunlardan ülke menfaatleri için sonuçlar çıkartan, vatandaşlarını koruyan, ihracatı, teknoloji transferini kolaylaştıran, ülkeye uluslararası camiada prestijli konum kazandıran devlet görevlilerine dönüşmek zorunda.

Onun için diyorum ki;

Ey dünya diplomatları, çok geç olmadan birleşin, kafa kafaya verin ve nesli tükenen bir mesleğin temsilcileri olmamak için şimdiden ön alıcı bir şekilde kendinizi, işlevlerinizi değişen koşullara göre yeniden tanımlayın, kendinizi yeni teknolojilerle donatın, sadece devletin değil toplumun her kesimin sesi olacak politikalar, enstrümanlar, kaliteli insan sermayesi geliştirin.

Ülkenize, uluslararası sisteme ve en önemlisi de kendi insanlarınıza katma değerinizi nasıl azamileştireceğiniz konusuna kafa yorun.

Yoksa gidişat size iyi haberler sunmuyor.

Mehmet Öğütçü, Eski diplomat, başbakan danışmanı, Uluslararası Enerji Ajansı'nın Asya-Pasifik Başkanı, OECD Uluslararası Yatırım Başkanı, British Gas Hükümet İşleri Direktörü, Genel Energy, Invensys, Yaşar Holding, Şişecam Bağımsız yönetim kurulu üyesi. Halen merkezi Londra'daki *Global Resources Partnership* şirketi ve *The London Energy Club*'ın icra başkanı, *International Energy Charter*'ın özel elçisi ve *Trinus Capital* şirketi yönetim kurulu üyesi. *Geleceğimiz Asya'da mı?* (Milliyet), *2023 Türkiye Rüyası* (Etkileşim), *Yeni Büyük Oyun* (Doğan Kitap), *Yaşam Bir Seyahattir* (Destek), *The New Geopolitical and Economic Journey: Turkey's Next 10 Years* (Bilgesam) kitaplarının yazarı.